

ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНИХ ЯКОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ ДОШКІЛЬНИКА

“Дитина – це дзеркало морального життя батьків”

В. Сухомлинський

Стратегія розвитку дошкільного виховання на сучасному етапі спрямована на виконання положень Закону України “Про дошкільну освіту”, концептуальних засад Базового компонента дошкільної освіти, завдань Концепції дошкільного виховання в Україні та державних національних програм “Освіта” (“Україна XXI століття”, “Діти України”), основу яких становить забезпечення належного розвитку, вихованості та навченості дитини перших шести років життя.

Одним з найактуальніших в різних сферах нашого буття, постає питання про моральність кожної людини. Що потрібно зробити, щоб зберегти сьогоднішнє і майбутнє покоління від аморальності, бездуховності? Як ефективно реалізувати функції виховання і навчання дітей?

Формування моральних якостей особистості на основі загальнолюдських цінностей, соціально орієнтованої мотивації, гармонійності інтелектуальної, емоційної і вольової сфер розвитку особистості – одна з найголовніших виховних завдань [7].

Моральне виховання, зливе в цілісному педагогічному процесі з фізичним, розумовим, трудовим і естетичним вихованням, дає можливість формування всебічно і гармонійно розвиненої особистості.

Моральне виховання здійснюється в процесі всієї життєдіяльності особистості, з урахуванням віку і того середовища, яка впливає на ціннісні орієнтації людини. Починати формувати у дитини моральні якості необхідно якомога раніше.

Шляхи формування моральних якостей дошкільнят мають свою специфіку при організації спеціальної роботи з морального виховання, формуванню у них морального досвіду в колективному житті, в спілкуванні, у спільній діяльності, при формуванні дружніх взаємин.

Моральне виховання відбувається завдяки цілеспрямованим педагогічним впливам, ознайомленню дитини з моральними нормами поведінки в процесі різної діяльності, що має морально-ціннісну значимість. Все це є для дитини своєрідною школою, де вона набуває досвід моральних відношень, засвоює правила поведінки, елементарну культуру діяльності, що має значення в організації навчальної праці в школі, культуру мови, і, головне, у неї формується емоційно-моральне ставлення до навколишнього світу [7].

Вимоги дорослих повинні кликати дитину “вгору” по східцях морального змужніння. Малюків двох-трьох років вчать позитивному спілкуванню на основі почуттів доброзичливості, вмінню грати поруч з дітьми, ділитися з ними іграшками. Уже на цьому віковому етапі треба домагатися, щоб елементарні моральні поняття виражалися в прагненні слідувати вказівкам дорослого.

У три-чотири роки дитині доступні деякі нескладні норми організованого поведінки. Наприклад, не заважати оточуючим криком і шумом. Вчимо дітей, як поводитися, не порушуючи нормального перебігу життя в групі, як вести себе вдома, щоб не заважати відпочивати або займатися старшим, в громадських місцях не кричати, не розмовляти голосно, не штовхати перехожих. У дітей цього віку виховують вміння дружньо грати з однолітками, при необхідності поступатися їм, ділитися іграшками, проявляти до них турботу.

У дітей чотирьох-п’яти років зростають можливості в прояві гуманних почуттів і позитивних взаємовідносин. Саме в цей період у дітей формують навички колективної поведінки. П’ятирічні діти здатні оцінювати свої і чужі вчинки. Щоб розвивати цю якість, дорослі формують у дітей сприйнятливості до позитивних прикладів і негативне відношення до поганих. Вони спонукають їх до оціночних суджень про власну поведінку: “Я вів себе добре”, або: “Я образив свого товариша, це погано”, або “Своїм вчинком я засмутив дорослого”. Дитина відчуває сором за те, що не виправдала думки дорослого, образила товариша, сказала неправду, не виконала обіцянку і т.д.

До кінця старшого дошкільного віку у дітей проявляється ще більш висока усвідомленість вчинків. У цей період дорослі намагаються пробудити в них критичне ставлення до того, що не дозволено, використовувати ситуації, коли дитина може дати оцінку власним діям: “Як ти вважаєш, чи правильно ти вчинив?”, “Відмовився допомогти мамі – це добре?”, “Як ти думаєш вчинити в цьому випадку? Чому?”, “Як би ти поступив на місці цього хлопчика?”, “Що сказав би твій товариш про твій вчинок?” і т.д. Цим самим ми виховуємо моральну свідомість і мотиви поведінки, якими дитина повинна керуватися у відповідних ситуаціях [6].

У період старшого дошкільного віку, коли поняття “можна” і “не можна”, “добре” і “погано” сприймаються вже осмислено, необхідно домагатися, щоб дитина дотримувалася основних правил

поведінки як в присутності дорослих, так і в їх відсутність. Це набуває особливого значення у зв'язку з тим, що незабаром діти підуть до школи, де від них буде потрібна більша самостійність в поведінці і спілкуванні з дорослими і однолітками і на уроках і в повсякденному житті. Якими установками при цьому буде керуватися дитина, залежить від рівня її моральної вихованості.

У цей період у дітей формують відповідальність за власну поведінку, організованість, почуття товарищескості, взаємодопомогу, доброзичливість, тобто, ті якості, які допомагають моральній орієнтації в суспільстві людей. Ось чому особлива увага приділяється розвитку громадських навичок, вмінню дотримуватися норм поведінки в колективі, зважати на думку однолітків, а при необхідності відстоювати своє право в коректній формі без сварок і конфліктів [6].

Дорослі сприяють прояву дитьми турботи про оточуючих, вбачаючи в цьому витоки дружніх, товарищеских відносин. Потрібно навмисно використовувати будь-яку ситуацію, яка ставить дитину перед необхідністю підкорятися правилам життя в колективі, піклуватися один про одного: “Допоможи своєму товаришеві”. Приніс з дому нову іграшку – “покажи її і дай пограти з нею всім хлопцям” і т.д. Так поняття, “моє” розширюються до розуміння “ми”, “наше”.

Не можна забувати про виховання у дітей самостійності, звички до трудових зусиль, ощадливості, акуратності, вміння помічати непорядок і усувати його за власною ініціативою. Дитина повинна розуміти, що в кожен рік вкладено працю людей, і тому вона зобов'язана дбайливо відноситися до громадського майна, до всього, що оточує її: в будинку, на вулиці, у громадських місцях, і відповідно поводитися, як майбутній творець і громадянин [5].

Такий багаж моральних уявлень дітей, на кожному віковому етапі. У зв'язку з цим перед педагогами і батьками стоїть завдання такої організації морального виховання дітей, при якому у дитини починають формуватися моральна самостійність, активне відношення до життя, громадська спрямованість мотивів поведінки, емоційно усвідомлене позитивне ставлення до навколишнього середовища.

Формуванню моральної самостійності сприяють правила, вони є для дітей орієнтиром, за допомогою якого вони обирають потрібні форми поведінки. Завдяки правилам кожна дитина усвідомлює, осмислює, як вести себе з дорослими і однолітками, вдома і в дитячому закладі, на вулиці і в громадських місцях.

Правила вводять поступово, в природних ситуаціях, з урахуванням віку дітей.

Разом із засвоєнням основних правил дітям роз'яснюють інші, які конкретизують і доповнюють вже їм відомі, наприклад: “Як поводитися за столом”, “Як поводитися на вулиці, в транспорті”, “Правила пішохода”, “Як поводитися під час розмови з дорослими”, “Правила дружної гри”, “Правила дружної роботи”, “Правила ввічливості” і ін.

Вводячи будь-яке правило, дорослі пояснюють його зміст. Якщо діти розуміють його необхідність і знають, як його виконувати, то вони швидше оволодівають потрібними способами поведінки.

Недостатньо лише познайомити дітей з правилом, корисно ще й показати способи його виконання. Коли діти все це засвоять, вони зрозуміють, що означає вимога добре поводитися. Таким чином, показ в поєднанні зі словом допомагає зрозуміти дитині, що від неї хочуть.

Важливо, щоб засвоєння правил вимагало від старших дітей моральної напруги, зусиль волі, стриманості і постійного елементарного самоконтролю; щоб дитина як би приміряла і порівнювала свої дії з тим, що наказано правилом. Це розвиває в неї самосвідомість, вміння оцінювати свою поведінку.

Необхідно дорослим звертатися до знайомих потішок, використовувати влучні порівняння з улюблених дитячих художніх творі. Наприклад, таких, як “Мойдодир”, “Федорине горі” К. Чуковського, “Дівчинка замуранка” А. Барто, “Що таке добре і що таке погано?” В. Маяковського, “Невмійка” Я. Якіма та ін. Добре впливають на дітей до місця сказані жарти, примовки, приказки, загадки. Діти легко запам'ятовують їх і часто самі вживають “Коли я їм – я глухий і німий”, “Закінчив діло – гуляй сміло”, “Нудний день до вечора, коли робити нічого”.

Дітям середнього і старшого дошкільного віку необхідно розкривати моральний сенс окремих правил. Вони вже здатні зрозуміти, що правила необхідно виконувати, так як в них передбачається повага до праці дорослих (“Витер ноги, прибрав за собою, – значить, поважаєш працю няні”), повага до спокою, зручності, відпочинку оточуючих (“Не можна голосно розмовляти або грати в галасливі ігри там, де читають, займаються або відпочивають, – це значить проявляти неповагу до людей”) і т.д. Потрібно допомогти дітям усвідомити, чому вихована людина поступає так, а не інакше. Роз'яснити що, наприклад, привертати увагу оточуючих непристойно, що не добре, йдучи по вулиці, стрибати, штовхатися, загороджувати тротуар зустрічному потоку пішоходів. Це доставляє людям незручність. Така поведінка – ознака невихованості і неповаги до оточуючих. А той, хто не вміє з повагою ставитися до інших, ніколи не може розраховувати на повагу до себе [3].

Ступінь усвідомлення правил поведінки дитьми багато в чому залежить від того, як їх обгрунтовують. Можна так: “При вході в спальню поведіться тихо”. Але можна інакше: “За стінкою

вашої спальні знаходяться малюки. Коли ви входите в свою спальню, поведіться тихо, не забудьте, що маленькі вже сплять”.

У першому випадку вимога категорична, вона не викликає у дитини роздумів, у другому випадку розрахована на більш високу усвідомленість. Звідси, природно, відповідальність дітей за власні вчинки підвищується: вони поставлені перед необхідністю рахуватися зі зручностями оточуючих, щоб допомогти усвідомити вимоги дорослих, корисно оцінювати вчинки дітей: “Поступив за правилами – добре”, “Поступив проти правил – погано”.

Похвала і осуд, як полюсні оцінки, допомагають їм відрізнити хороше від поганого, так оцінюючий вплив показує вчинки з моральних позицій, змушуючи дитину відчувати або задоволення і бажання поступати так само, або незручність, сором за негарну поведінку.

Осуд і похвала конкретизують поняття “що таке добре” і “що таке погано”. Корисно щоб оцінка містила такі визначення, як “добрий”, “ввічливий”, “попереджувальний”, “скромний”, “акуратний”, “вихований”. Наприклад: “Вова передбачний хлопчик, зауважив, що Ірина Вікторівна, несе важкі предмети і він допоміг їй”. Так поведуться “виховані люди”.

Потрібно намагатися довести до свідомості дітей поняття “уважний”, “добрий”, “чуйний” і т.д. Наприклад: “Добре бути передбачним, як Вова. За це люди завжди вдячні. А проявити люб’язність – це значить зрозуміти, якої допомоги потребує людина і вчасно запропонувати їй допомогу, не чекаючи, коли вона звернеться з проханням”. Або “уважним”, “чуйним” називають того, хто вміє поспівчувати і намагається допомогти. Так і вчинила сьогодні Марина. Вона побачила, що у новенького хлопчика не виходить зав’язати шарф, запропонувала йому свою допомогу”.

Коли такі оцінки поведінки діти отримують в конкретних життєвих ситуаціях, то ці оцінки стають особливо дохідливими.

Все це ще раз переконує нас, що перші моральні уявлення і перші враження, отримані в дошкільні роки, залишають слід на все життя і борг старших – з терпінням і любов’ю ліпити характер майбутньої людини, щоб інтелектуальний й емоційний її розвиток був гармонійним [3].

Формування моральної поведінки в дошкільному віці відбувається різними шляхами. Процес засвоєння моральних понять здійснюється в дошкільному віці не тільки від приватного, конкретного до більш загального розуміння морального змісту ситуацій. У спілкуванні з однолітком дитина проводить більшість свого часу. У процесі становлення дитячого колективу вона засвоює моральні поняття спочатку в категоріальній формі, поступово уточнюючи і наповнюючи їх конкретним змістом, що, безсумнівно, прискорює процес їх формування. Її вчинки, взаємини з однолітками носять вже не безпосередньо емоційний характер, а починають опосередковано і регулюватися моральними нормами.

Список літератури:

1. Духовно-моральне і громадянське виховання дітей дошкільного віку / Упоряд. : Т. М. Анікіна, Г. В. Степанова, Н. П. Терентьева. : УЦ “Перспектива”, 2012. – 248 с.
2. Зеленова І. М., Цивільно-патріотичне виховання дошкільнят. / І. М. Зеленова, Л. Є. Осипова – М. : “Видавництво Скрипторий 2003”, 2010. – 96 с.
3. Ковальова Г. А. Виховання маленького громадянина: Практичний посібник для працівників дошкільних навчальних закладів. / Г. А. Ковальова – 2-е вид., випр. і доп. – М. : АРКТИ, 2004. – 80 с.
4. Маханева М. Д. Морально-патріотичне виховання дітей старшого дошкільного віку. / М. Д. Маханева – 2-е вид., випр. і доп. – М. : АРКТИ, 2005. – 72 с.
5. Морально-патріотичне виховання старших дошкільників: цільової творчий практико-орієнтований проект / авт.-упоряд. Н. Н. Леонова, Н. В. Неточаєва. – Волгоград: Вчитель, 2013. – 103 с.
6. Народна культура і традиції: заняття з дітьми 3-7 років / авт.-скл. В. Н. Косарева. Волгоград: Вчитель, 2013. – 166 с.
7. Петрова В. І. Моральне виховання в дитячому садку. Програма та методичні рекомендації. / В. І. Петрова, Т. Д. Стільчик – М. : Мозаїка-Синтез, 2006. – 72 с.
8. Рівіна Є. К. Знайомимо дошкільнят з сім’єю і родоводом. Посібник для педагогів і батьків. Для роботи з дітьми 2-7 років. / Є. К. Рівіна – М. : Мозаїка-Синтез, 2008. – 128 с.
9. Соломеникова О.А. Радість творчості. Ознайомлення дітей 5-7 років з народним і декоративним мистецтвом. Програма дошкільного навчання / О. А. Соломеникова. – 2-е вид., випр. і доп. – М. : Мозаїка-Синтез, 2006. – 168 с.

References:

1. Dukhovno-moralne i hromadianske vykhovannia ditei doshkilnoho viku / Uporiad. : T. M. Anikina, N. V. Stepanova, N. P. Terentieva. : UTs “Perspektyva”, 2012. – 248 s.
2. Zelenova I. M., Tsyvilno-patriotychne vykhovannia doshkilniat. / I. M. Zelenova, L. Ye. Osypova – M. : “Vydavnytstvo Skryptoriy 2003”, 2010. – 96 s.

3. Kovalova H. A. Vychovannia malenkeho hromadianyna: Praktychnyi posibnyk dlia pratsivnykiv doshkilnykh navchalnykh zakladiv. / H. A. Kovalova – 2-e vyd., vypr. i dop. – M. : ARKTY, 2004. – 80 s.
4. Makhaneva M. D. Moralno-patriotychne vykhovannia ditei starshoho doshkilnoho viku. / M. D. Makhaneva – 2-e vyd., vypr. i dop. – M. : ARKTY, 2005. – 72 s.
5. Moralno-patriotychne vykhovannia starshykh doshkilnykiv: tsilovoi tvorchyi praktyko-orientovanyi proekt / avt.-uporiad. N. N. Leonova, N. V. Netochaieva. – Volhohrad: Vchytel, 2013. – 103 s.
6. Narodna kultura i tradytsii: zaniattia z ditmy 3-7 rokiv / avt.-skl. V. N. Kosarieva. Volhohrad: Vchytel, 2013. – 166 s.
7. Petrova V. I. Moralne vykhovannia v dytiachomu sadku. Prohrama ta metodychni rekomendatsii. / V. I. Petrova, T. D. Stilchuk – M. : Mozaika-SynteZ, 2006. – 72 s.
8. Rivina Ye. K. Znaiomymo doshkilniat z simieiu i rodovodom. Posibnyk dlia pedahohiv i batkiv. Dlia roboty z ditmy 2-7 rokiv. / Ye. K. Rivina – M. : Mozaika-SynteZ, 2008. – 128 s.
9. Solomenykova O.A. Radist tvorchosti. Oznaiomlennia ditei 5-7 rokiv z narodnym i dekoratyvnym mystetstvom. Prohrama doshkilnoho navchannia / O. A. Solomenykova. – 2-e vyd., vypr. i dop. – M. : Mozaika-SynteZ, 2006. – 168 s.

Курносова К.В.

ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНИХ ЯКОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ ДОШКІЛЬНИКА

Автор наголошує, що формування моральних якостей особистості на основі загальнолюдських цінностей, соціально орієнтованої мотивації, гармонійності інтелектуальної, емоційної і вольової сфер розвитку особистості – одна з найголовніших виховних завдань.

Моральне виховання відбувається завдяки цілеспрямованим педагогічним впливам, ознайомленню дитини з моральними нормами поведінки в процесі різної діяльності, що має морально-ціннісну значимість. Все це є для дитини своєрідною школою, де вона набуває досвід моральних відношень, засвоює правила поведінки, елементарну культуру діяльності, що має значення в організації навчальної праці в школі, культуру мови, і, головне, у неї формується емоційно-моральне ставлення до навколишнього світу.

Ключові слова: мораль, моральні якості, особистість, дошкільник, розвиток, моральне виховання.

Kurnosova K. V.

FORMATION OF MORAL PERSONALITY PRESCHOOLER

The author emphasizes that the formation of moral qualities of personality based on universal values, socially oriented motivation, harmony intellectual, emotional and volitional personality development – one of the most important educational objectives.

Moral education is due to purposeful educational influences, to familiarize the child with the moral norms of behavior in the various activities that have moral significance of values. All this is for the child a kind of school where she gets the experience of moral relationships, learns the rules of conduct elementary culture of that matters in the organization of academic work at school, language culture, and, most importantly, it formed the emotional and moral attitude to the world .

Keywords: ethics, moral character, personality, preschooler, development, moral education.

Курносова К.В.

ФОРМИРОВАНИЕ НРАВСТВЕННЫХ КАЧЕСТВ ЛИЧНОСТИ ДОШКОЛЬНИКА

Автор подчеркивает, что формирование нравственных качеств личности на основе общечеловеческих ценностей, социально ориентированной мотивации, гармоничности интеллектуальной, эмоциональной и волевой сфер развития личности – одна из главных воспитательных задач.

Нравственное воспитание происходит благодаря целенаправленным педагогическим воздействиям, ознакомлению ребенка с нравственными нормами поведения в процессе различной деятельности, имеет морально-ценностную значимость. Все это для ребенка является своеобразной

школой, где он приобретает опыт нравственных отношений, усваивает правила поведения, элементарную культуру деятельности, что имеет значение в организации учебного процесса в школе, культуру речи, и, главное, у него формируется эмоционально-нравственное отношение к окружающему миру .

Ключевые слова: мораль, нравственные качества, личность, дошкольник, развитие, нравственное воспитание.